

Böjt 1. vasárnapja (Invocavit)

► 1Móz 3,1–13

Egyedül nem megy – és mással sem, csak Jézussal

A vasárnap jellege

Invocavit vasárnapján (a böjti időszak első vasárnapján) az egyházi esztendő legkorábban kialakult ünnepei sorát kezdjük meg. Az egyház számára mindig is húsvét, Krisztus feltámadásának ünnepe a lehangsúlyosabb. Jelentőségét mutatja, hogy nemcsak a napján, hanem minden vasárnapon ezt hirdeti az egyház. Húsvét ünnepének kiemelkedő voltát az is jelzi, hogy nemcsak a napjának, hanem az oda vezető útnak is nagyon korán kialakult a liturgiája. A negyven napos nagyböjt hamvazószerdától nagyszombatig arra hívja az egyház tagjait, hogy valódi mélységében értsék meg, mi vezetett Jézus kereszthalálához. Éppen ezért teljesen logikus, hogy ebben az időszakban kiemelt jelentősége van a törvény hirdetésének, a bűnbánatnak, az aszkézisnek (testi böjt), hogy az Isten törvénye által megítélt emberben tudatosuljon helyzete – bűnös és elveszett volta. Min-

dennek velejárója, hogy az ember magába száll, meglátja bűneit, kudarcait, elesettségét, erőtlenségét és tehetetlenségét Isten törvénye előtt.¹ Ez sötét és nyomorúságos megtapasztalás a számára.

Ugyanakkor különös üzenete van ebben az időszakban is a vasárnapoknak, hiszen azok nem tartoznak bele a böjti napokba (azok nélkül tart negyven napig). Azok továbbra is Jézus feltámadásának és győzelmének örömét hirdetik. Fontos, hogy ezt tudatosítsuk magunkban és a gyülekezetben is, külön figyelve a vasárnap megnevezésére (JÁNOSY 2008, 24. o.).

A vasárnap evangéliuma Jézus megkísértéséről és győzelméről szól (Mt 4,1–11), az epistola (Zsid

¹ *Konfirmációs káté*, 28. kérdés: „Mit mutat meg Isten törvénye? – Isten törvénye megmutatja Isten akaratát, hogy mit kíván tőlem. Azután megmutatja engedetlenségemet, hogy mennyire nem fogadok szót neki. Végül megmutatja tehetetlenségemet, hogy Isten akaratát a magam erejéből nem tudom megtenni. Ezért elveszett és megítélt ember vagyok.”

4,14–16) pedig Jézus főpapságán keresztül mutatja be azt a különleges státuszt, amelynek segítségével nemcsak közvetít, hanem eredményesen (!) közben is jár az emberért. A mondanivaló tehát nem áll meg a kísértésnél, az elbukásnál, a bűnnél, hanem Krisztust mint győztest állítja elénk, aki nemcsak a maga számára nyerte meg a csatát, hanem mindazok számára, akik az övéi, akik hozzá tartoznak, akik áldozatának köszönhetően kegyelemben részesültek.

Hangsúlyosan jelenik meg mindhárom helyen Jézus kettős természete. Ez az, amin keresztül Isten úgy tud jelen lenni a világban, hogy a bűnt elítéli, de a bűnöst megmenti. A böjti időszak bűnbánatra hívó napjai, valamint a bűnt és a halált legyőző Krisztus győzelmét hirdető vasárnapok kettőssége szólal meg a következő időszakban. Ez feszül egymásnak bennünk is, hogy a hétköznapiok mélységéből Krisztus győzelme bennünket is felemeljen; a bukásokból, a kudarcokból, a bűnből és a halálból új (örök) életre vezessen.

Amit a textusról tudni kell

Az őstörténet (azon belül a bűneset története) azokra a kérdésekre keresi a választ, melyek kultúrától és vallástól függetlenül már a történelem előtti kortól kezdve foglalkoztatja az embert. Attól kezdve, hogy a *Homo sapiens* megpróbálja megérteni az őt körülvevő világot és benne önmagát, egyszerre keres magyarázatot a természettudomány és a technika titkai mellett azokra a kérdésekre is, hogy honnan származik, mi a küldetése, miért van annyi gonoszság, baj, nyomorúság, betegség és halál. Ha minden, amit Isten teremtett, jó, miért van a világban és az ember életében a rossz, a bűn?

A bűneset történetében a bibliai szöveg más vallásoktól eltérően nem az istenek irigységében, féltékenységében és haragjában fogalmazza meg a probléma gyökerét, hanem az ember Isten iránti engedetlenségében (KUSTÁR 2008, 54–55 o.). A Teremtő egyetlen paranccsal állít korlátot az embernek. Ez a parancs fejezi ki, hogy csak kép-

mása Istennek, és nem egyenlő vele. Ez a parancs tudatosítja a különbséget a Teremtő és a teremtmény között. Van, amit nem kaphat meg az ember. Nem irigységből, nem gonoszságból, hanem azért, mert nem tudja kezelni, mert nem isten. Ám éppen ezt nem akarja, illetve nem tudja elfogadni az ember. Maga akar irányítani, lázad az egyetlen szabály ellen – maga akarja kezébe venni az irányítást. Az eredmény viszont éppen az ellenkezője lesz annak, amire vágyik: minden kicsúszik a kezéből, a palackból kiengedett szellem önálló életre kel, és fölé kerekedik az embernek.

A perikópa megértése

Gimnáziumi hittanórán sokszor felteszik a kérdést az őstörténet eseményeivel kapcsolatban, hogy hogyan kell azokat érteni. Hiába magyarázom el többször is, hogy az ókori ember nem konkrétumokban, hanem szimbólumokban gondolkodott, és adta át nemzedékről nemzedékre a legfontosabb tanítást a világ keletkezéséről és az ember életének alapvető kérdéseiről, nem tudják (nem akarják?) megérteni. Az emberek többsége felnőtt korára is megmarad a gyermeki hit azon állapotában, ahol az antropomorf Teremtő az ember képmása, Ádám és Éva két ember, akikről származik az egész emberiség, a(z alma)fa a tudás fája, amelynek gyümölcse tette lehetővé a tudományos fejlődést az ember számára. Fontos tisztában lenni azzal, hogy szavainkra filmszerűen játszódik le a történet az igehallgatók előtt, és nagyon könnyen beleszáradhatnak a „sztoriba”.

Ami azonban sokkal hangsúlyosabb ma a számunkra, az az, hogy emberi (teremtményi) természetünk része (velejárója) a bűn. Lehet keresni a magyarázatát annak, hogyan került az emberbe, lehet vádolni a Teremtőt, hogy ezzel a „hibával” hozta létre az embert, lehet kis- (vagy nagy) előadást tartani az eredendő bűn mibenlétéről, de ez nem változtat magán a tényen: az ember dönt és cselekszik Isten rendje és törvénye ellen. Ennek a döntésnek és cse-

lekvésnek a következménye nem határozható meg egyszerű hibaként, mert végérvényesen sérült a kapcsolat. (Társas kapcsolatainkból is tudjuk, hogy ha valaki visszaél a bizalommal, onnantól már nem tud az lenni, aki előtte volt. – Hiába a megbocsátás.)

Fontos megemlíteni azt is, hogy bármennyire is szeretnénk magunkat emberként hatalmi pozícióban tudni, végső soron nem mi irányítjuk az eseményeket. Nem tudunk kitalálni jó megoldást. Az embernek annyi a lehetősége, hogy választ az előtt álló utakból – ez azonban nem kevés. A választással ugyanis megkapja a szabadságot, valamint a felelősséget is. Választhat, de annak minden következményét viselnie kell.

Fontos továbbá, hogy bűn és büntetés nem választható el egymástól. Bár textusunkban nem szerepel az előzmény és a következmény, de minden esetben, amikor az ember (vagy a választott nép) valamilyen útmutatást (törvényt, szövetséget, parancsot) kap, elhangzik az is, hogy mivel jár annak megszegése. Ez nem csak a zsidó-keresztény kultúrkörre igaz, hanem egyetemes kinyilatkoztatásként ott van minden nép jogrendjében: „...a jó és a rossz tudásának fájáról nem ehetsz, mert azon a napon, amelyen eszel róla, halállal lakolsz.” (1Móz 2,17) „De ha nem hallgatsz az Úrnak, a te Istenednek szavára, ha nem tartod meg, és nem teljesíted minden parancsolatát és rendelkezését, amelyet ma megparancsolok neked, akkor rád szállnak mindezek az átkok, és kísérni fognak téged.” (5Móz 28,15)

Kicsit furcsa, hogy a kijelölt textus szigorúan csak a bűneset „tényét”, az emberi akciót írja le, hiszen ezzel láthatjuk ugyan a folyamatot, de eléggé a levegőben marad. Ugyan elvezet arra, hogy felmérjük, diagnosztizáljuk helyzetünket – ami a böjti időszak legfontosabb célja –, de nem jut el a történet sem a következményig (büntetés – halál), sem Istennek a megváltásban megvalósuló megoldásáig. Ebben az értelemben semmiképpen nem hagyható el – még a legrövidebb liturgia során sem –, hogy megszólaljon a vasárnap evangéliuma, mert csak azon keresztül hangozhat valódi örömhír az ember számára.

Igehirdetési vázlat

Az igehirdetés során fokozott hangsúlyt kell kapnia a törvény és az evangélium kettősségének. Böjt idejébe lépve központi szerepet kap az önvizsgálat, bűnös állapotunk felismerése, ugyanakkor (vasárnap lévén) a meghalt és feltámadt Krisztus győzelmét is hirdetniünk kell, amely öröm a hitből élő ember számára a böjti időben is.

Az elbukott ember

A kijelölt ige alapján nem kerülhető el annak kifejtése, hogy mi a bűn. Természetesen nem az, hogy esznek a gyümölcsből, hanem egyrészt a bizalmatlanság, másrészt a lázadás. Az ember nem tudja és nem is akarja elfogadni Istentől elrendelt helyét a világban. Érti különleges voltát, hogy isteni képmásra teremtett, de nem elégti ki ez a státusz. A hatalmi ambícióit nem elégti ki az, amit Istentől kapott, hanem ki akarja terjeszteni arra is, amit a Teremtő magának tartott meg: a jó és a rossz megkülönböztetésének (meghatározásának?) képességére, illetve arra, hogy egyenlő legyen Istennel – vagy még inkább nála is hatalmasabb. Mindezt az is bizonyítja, hogy a bűneset után nem bánja és nem vallja meg tettét, hanem igazolni akarja magát. Az enyhítő körülmények előhozatala a bűn legalizálása: amit tettem, tulajdonképpen megérthető, elfogadható. A mai jogrendszerben is nyomon követhető, hogy időről időre ki kell igazítani, módosítani kell a jogszabályokat, mert az indokok és magyarázatok újabb és újabb kiskapukat nyitnak ki. Mindez egészen odáig vezet, hogy a végén az ember valóban elhiszi magáról, hogy nem is bűnös. A börtönökben lévő elítéltek többsége sem tartja magát bűnösnek. A tettek, indítékok, szándékok bűnként való elismerése kiszolgáltatottá teszi az embert nemcsak Isten, hanem minden embertársa előtt.

(Érdemes lenne körkérdést intézni a vasárnapi istentisztelet hallgatósága felé, hogy van-e bűne, illetve mi a bűne.) Evangélikus gyülekezeteinkben már csak nyomokban található meg a személyes gyónás gyakorlata. – Miért nem érzik szükségét?

A megváltásra szoruló ember

Van-e lehetőség az Istennel való kapcsolat rendezésére? Egyrészt igen, másrészt nem.

Isten számára fontos az ember. Nyilvánvalóan tudja, hogy mi történt, mégis keresi. Lehetőséget ad arra, hogy megbánja és megvallja, hogy ellene fordult, az ember azonban nem akar ezzel élni. Az események megállíthatatlan sora válik büntetéssé az ember számára: nem tud már megállni, nem tud nem vétkezni. Ez vezet ahhoz a szomorú tényhez, hogy véglegesen elszakadtunk Istentől. Jézus azt mondja a farizeusoknak: *„Ha vakok volnátok, nem volna bűnötök, mivel azonban most azt mondjátok: látunk [azaz van ismeretünk és tudásunk értelmezni Isten törvényét, ami alapján nagyon jó magyarázataink és indokaink vannak tetteinkre], megmarad a bűnötök.”* (Jn 9,41) Bármennyire is nehéz elfogadni, vannak irreverzibilis (visszafordíthatatlan) folyamatok. Számunkra, emberek számára az Istennel való kapcsolat megromlása is az.

Jézus a bűn és a Sátán legyőzője

Az alapigénk megáll ott, hogy kimondja a száraz tényeket az ember állapotáról: ebben az (Istentől elidegenedett) állapotban vagyunk, és itt meg is kellene állnunk, ha az emberi lehetőségeink alapján vizsgálnánk Isten előtti helyzetünket. A vasárnapok azonban böjt idején is a győztes Krisztust hirdetik, aki meghallja a kétségbeesésében és reménytelenségében hozzá kiáltó embert (invocavit). Isten szeretete abban mutatkozik meg, hogy az emberré lett Jézusban elvégzi helyettünk a „piszkos munkát”: betölti a törvényt, ellenáll a kísértésben, Isten Fiaként pedig igazi főpapként közbenjár értünk. Mi nem tudjuk betölteni a törvényt – ő megteszi helyettünk. Mi nem tudunk visszatérni Istenhez – ő visszamegy helyettünk. Mi nem tudjuk képviselni saját érdekeinket – ő közbenjár értünk. Mi nem tudjuk rendezni a számlát – ő rendezi helyettünk. Mi nem tudunk Isten fiává lenni – ő tesz azzá bennünket. Azzal, hogy kísértésekben legyőzi a sátánt, mindazt legyőzi, ami bennünk folyamatosan Isten ellen küzd, így ad lehetőséget az Életre.

További javaslatok az istentisztelethez

Lekció

Mt 4,1–11 (kötelező!); Zsid 4,14–16

Énekek

EÉ 275, 75

Imádság

Urunk! Hiába áltatjuk magunkat, be kell látnunk, hogy nélküled nem tudunk szabadulni bűneinktől, legfőképpen pedig elbizakodott és Teremtőnk ellen lázadó természetunktől. Csak Te segíthetsz rajtunk! Hallgass meg, amikor legmélyebb nyomorúságainkból hozzád kiálltunk, és jöjj segítségünkre! Halálod és feltámadásod által vezess vissza minket is mennyei Atyánkkal való közösségbe, hogy valódi, örök életünk legyen. Ámen.

Illusztrációk

GONDOLATOK

„Úgy hiszem, Istent nagyon elszomorítja, ami velünk történik, ám évek óta azt mondjuk neki: menj ki az iskoláinkból, a kormányunkból, és távozz az életünkéből. És ő, amilyen gentleman, csendben visszahúzódott. Miképpen várhatjuk el Istentől, hogy áldását és védelmét adja, ha egyben arra szólítjuk fel, hogy hagyjon bennünket békén?”

Anne Graham Lotz (1948–)
amerikai evangélikál igehirdető

„Azért, kedves testvérem, ismerd meg Krisztust, mégpedig a megfeszített Krisztust. Magasztald őt, és kétségbeesvén magad felett, így kiáltás hozzá: »Úr Jézus, te vagy az én igazságom, én meg a te bűnöd vagyok. Magadra vetted az enyémet és nekem ajándékoztad a tiédet. Olyanná lettél, amilyen nem voltál, s olyanná tettél, amilyen nem voltam.«”

Luther levele egy szerzeteshez (VIRÁG 1991, 85. o.)

Felhasznált irodalom

GRAHAM LOTZ, Anne: A kitiltott isten válasza. *Baptista.hu*. http://ex.baptista.hu/monor/iratok/a_kitiltott_isten_valasza.pdf.

JÁNOSY Lajos 2008. *Az egyházi év útmutatása*. Fraternitás, Veszprém.

KUSTÁR Zoltán 2008. Mózes első könyve. In: Pecsuk Ottó (szerk.): *Bibliaismereti kézikönyv*. Kálvin Kiadó, Budapest.

VIRÁG Jenő 1991. *Dr. Luther Márton önmagáról*. 4. kiad. Ordass Lajos Baráti Kör, Budapest.

■ SELMECZI LAJOS PÉTER